

Emnekart og kunnskapsorganisering – ny flaske for gammel vin?

Foredrag på Nolog 11. november 2008

Nils Pharo

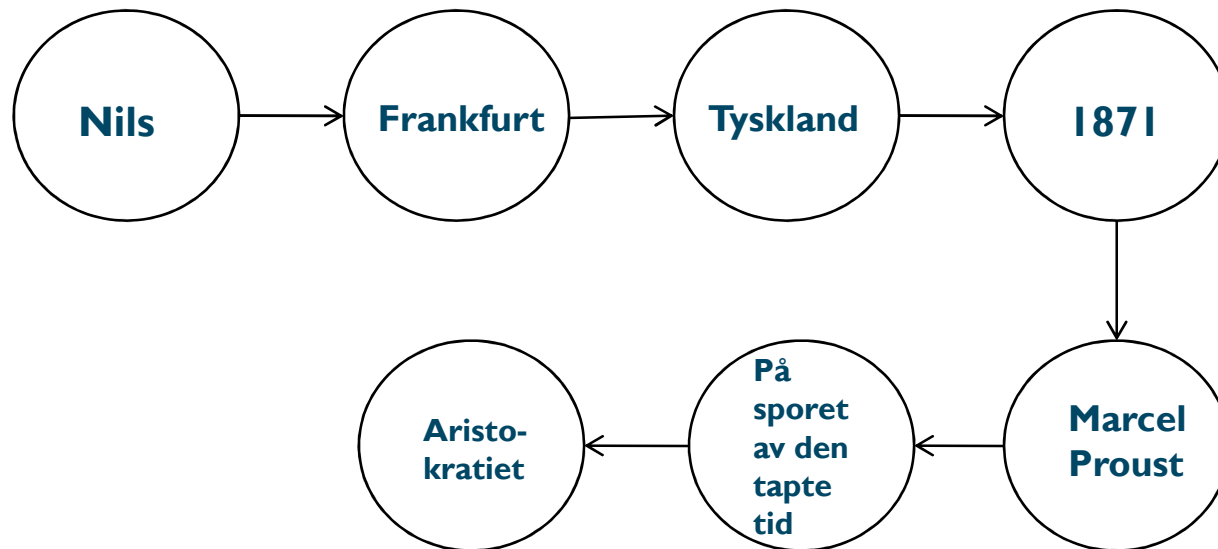
Oversikt

- Hva er emnekart
- Hovedkomponentene i emnekart
- Emnekart og kunnskapsorganisering
- To bibliotekeksempler

Bestanddelene i et emnekart

- Emner (Topics)
- Assosiasjoner (Associations)
- Forekomster (Occurrences)

Emner som assosieres

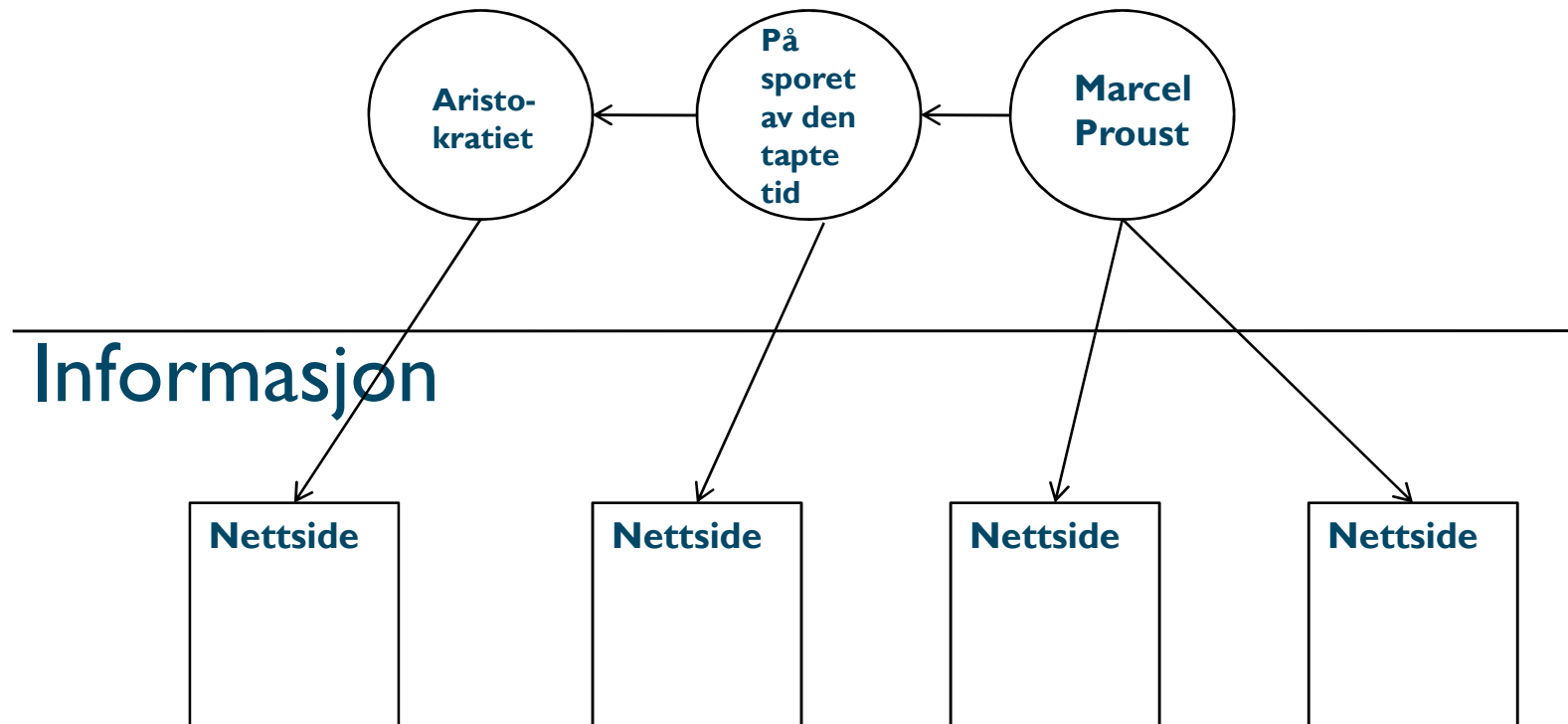

Emnekart og typer

- Emner – emnetyper
- Assosiasjoner – assosiasjonstyper
- Forekomster – forekomsttyper
- Emnetyperne og assosiasjonstypene utgjør ontologien

Tolags arkitektur

Metadata

Stikkordsregister

Register

Emne

Forlandet, 45, 253, 409	Herwighamna, 233
Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), 443–446	Hillestad, Axel, 304
Fosterøyane, 190	Hinlopenstretet, 140, 174, 181, 190
Foyn, Svend, 145–147, 149, 152, 224, 337	Hiorthamn, 270
«Fram», 157, 201, 226–228, 278, 420, 428, 433	Hjort, Fredrik, 248
Franklin, John, 169, 190	Hoel, Adolf, 167, 249–252, 254, 265–266, 289, 291, 303–304, 425–426, 433–437, 442, 447
Friedman, Robert Marc, 437	Holberg, Karl, 404
Frobisher, Martin, 38	Holm, Andreas, 318
Fromageot, Henri, 294, 298	Holmsen, Gunnar, 289, 312, 433
Fränkel, Knut H.F., 197–202	

Forekomst

Gair
Garc
Gars
Geet
Geot

Veien mot nord: Oppdagelsen av Svalbard 2

oppdagelsesreisen langs kysten. Både dagboken og kartet viser at ekspedisjonen gjorde nitide observasjoner av geografien – de store fjordene og landmerkene på vestkysten ble behørig registrert. Skipene forsøkte til og med å seile gjennom Forlandundet, men ble stoppet av is i det grunne farvannet ved Sarstangen. De observerte også dyreliv – bjørn, hvalross, sel og mengder av sjøfugl. Fuglehuken nord på Forlandet fikk sitt navn av ekspedisjonen: Vogelhoek. Det inntrykket vi sitter igjen med, er at Barentsz og folkene hans gjorde et grundig og godt stykke dokumentasjon. På mange måter står dette i sterk kontrast til det geografiske tankespinnnet som var utgangspunktet for reisen.

høgskolen i oslo

www.hio.no

Standard og syntaks

- ISO-standard 2001 (ISO 13250)
- HyTM: SGML-basert syntaks
- XTM: XML-basert syntaks
- CTM: forenklet syntaks, under slutføring

Eksempel på XTM-syntaks I

```
<topic id="nils">
  <instanceOf>
    <topicRef xlink:href="#employee"/>
  </instanceOf>
  <instanceOf>
    <topicRef xlink:href="#teacher"/>
  </instanceOf>
  <baseName>
    <baseNameString>Nils Pharo</baseNameString>
  </baseName>
  <occurrence>
    <instanceOf>
      <topicRef xlink:href="#description"/>
    </instanceOf>
    <resourceData>Nils has worked at Oslo UC since 1997</resourceData>
  </occurrence>
</topic>
```

Eksempel på XTM-syntaks 2

```
<topic id="ouc">
  <instanceOf>
    <topicRef xlink:href="#institution"/>
  </instanceOf>
  <subjectIdentity>
    <subjectIndicatorRef xlink:href="http://home.hio.no/~nilsp/psi/hio.psi"/>
  </subjectIdentity>
  <baseName>
    <baseNameString>Oslo University College</baseNameString>
  </baseName>
  <occurrence>
    <instanceOf>
      <topicRef xlink:href="#website"/>
    </instanceOf>
    <resourceRef xlink:href="http://www.hio.no"/>
  </occurrence>
</topic>
```

Eksempel på XTM-syntaks 3

```
<association id=" nils-ouc-association">
  <instanceOf>
    <topicRef xlink:href="#employment"/>
  </instanceOf>
  <member>
    <roleSpec><topicRef xlink:href="#employee"/></roleSpec>
    <topicRef xlink:href="#nils"/>
  </member>
  <member>
    <roleSpec><topicRef xlink:href="#employer"/></roleSpec>
    <topicRef xlink:href="#hio"/>
  </member>
</association>
```

Oppsummering hittil

- Emner har navn
- Emner er knyttet sammen med assosiasjoner
- Emner kan være kategorisert etter typer
- Emnetyper er emner på høyere abstraksjonsnivå
- Assosiasjonstyper er assosiasjoner på høyere abstraksjonsnivå
- Forekomster kan være eksterne eller interne
- Emner kan "autoriseres" med indikatorer

Eksempel

- Regjeringen.no
- **Forskning.no**
- **Kulturnett.no**

Emnekart og kunnskapsorganisering

- Emnekart utviklet for digitale domener
  - Metadata og dokumenter i samme digitale verden
- Tradisjonelle verktøy, som tesaurus, utviklet for repr. i den fysiske verden
  - Indeksering atskilt fra dokumentene

Abstraksjonsnivå

- Emnekart er standard for håndtering av ontologier
- Tesauri, taksonomier og klassifikasjonssystemer er særskilte typer ontologier

(ontologi = ”formelle representasjoner av emner og sammenhenger realisert mellom disse”)

Emnekart og tesauri

- Mange likheter med tankegangen bak tesauri:
- Ulike abstraksjonsnivåer:

Emnekart	Tesaurus
Tema	Begrep
Emne	Term (og synonym)
Navn	

Emnekart og tesauri 2

- Assosiasjoner = relasjoner
- Emnekart: ubegrenset mengde assosiasjonstyper
  - Utviklet egen syntaks for å uttrykke hierarkiske relasjoner
- Tesaurus: 3 relasjonstyper: hierarkiske, sideordnede og ekvivalensrelasjoner
  - Bibsys emneportal som emnekart

Emnekart og tesauri 3

- Emnekart har et bredere bruksområde
- Tesauri kan implementeres som emnekart
- Tesauri kombineres med andre verktøy for kunnskapsorganisering
- Ontologiproduksjon for emnekart krever svært gode kunnskaper om domenet og brukerne

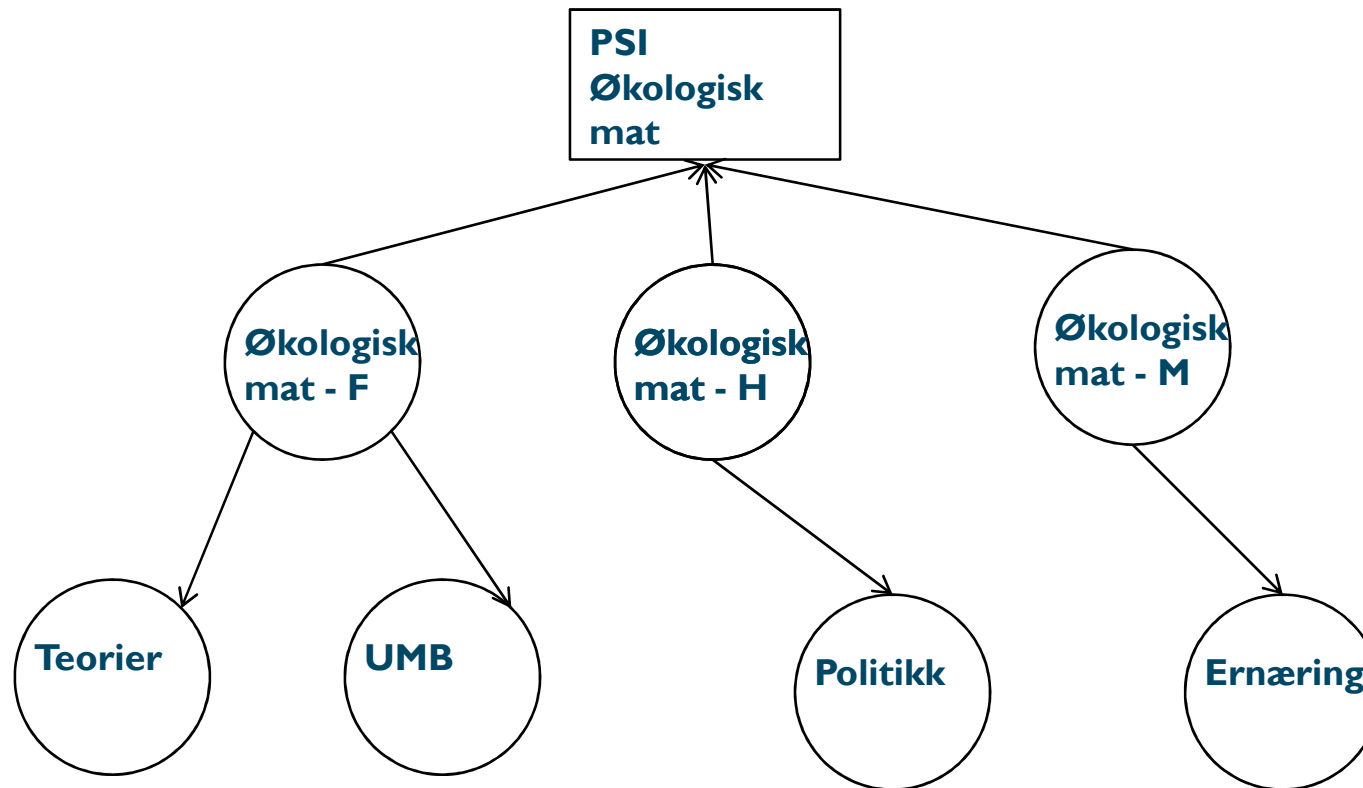
Temaindikatorer I

- Temaindikatorer (PSIer) benyttes for å lenke til definatoriske ressurser som stadfester hvilket tema (i den virkelige verden) som emnet representerer
- Temaindikatorene muliggjør sammenslåing av emnekart

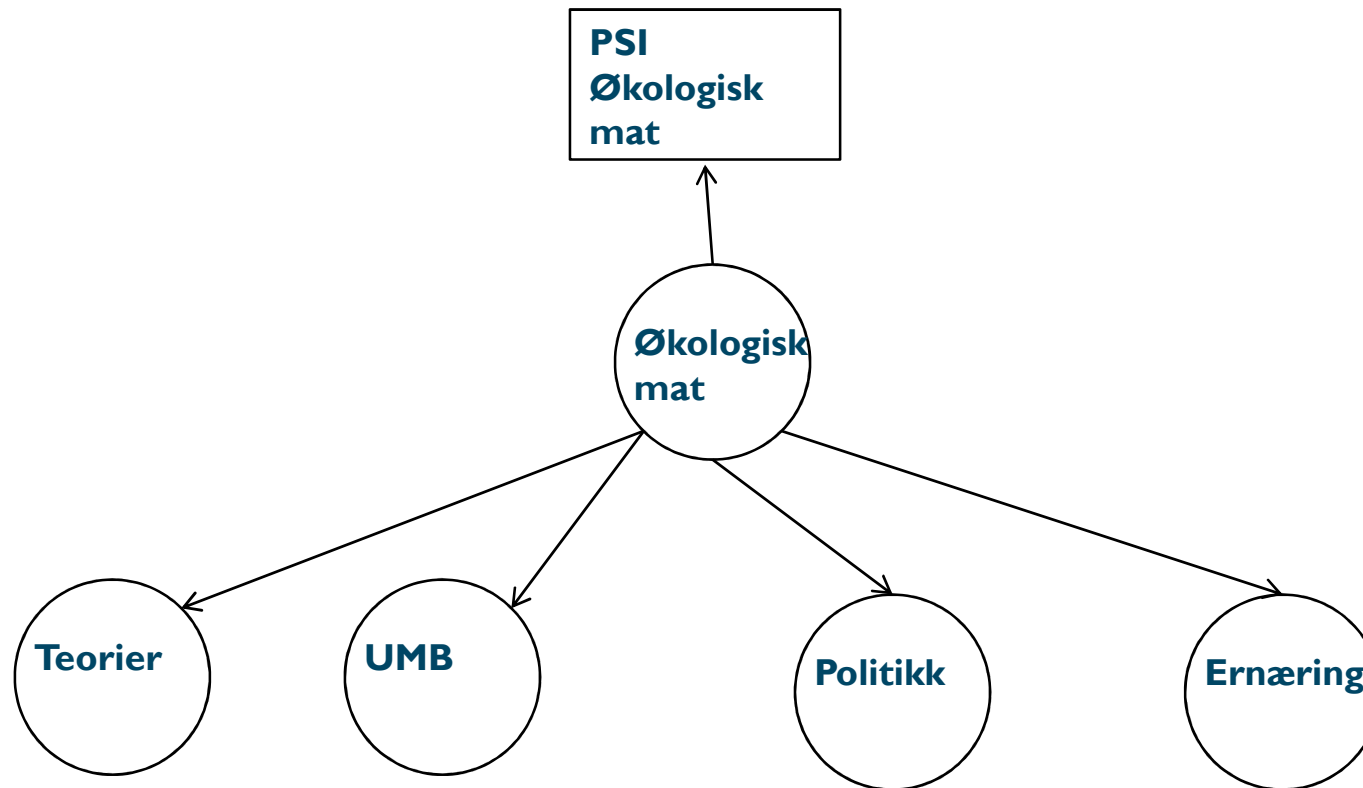
Temaindikatorer 2

- Sammenslåing av emnekart muliggjør kobling på emnenivå
- Forutsetter at emnene representerer de samme "temaene", dette sikrer temaindikatorene:
- Eks: <http://psi.ontopedia.net/Person>

Sammenslåing av emnekart

Sammenslåing av emnekart

Temaindikatorer 3

- Kontroversielle spørsmål:
  - Hvem skal lage disse?
  - Sentral kontroll eller prinsippet med naturlig utvelgelse?
- Forutsetter stabile temaer som ikke er utsatt for fortolkning...
vitenskapsteoretisk problem

To bibliotekesempler

- Danmarks Kunstbibliotek
  - metadata
  - prototype
- New Zealand Electronic Text Centre
  - fulltekst
  - implementert

Danmarks Kunstbibliotek

- ”statens hovedfagbibliotek for arkitektur, billedkunst og kunsthistorie”
- Bred brukergruppe med stort spenn i kunnskaper
  - bedre integrasjonen mellom forskjellige materialtyper
  - utvidet browsemulighet i samlingen
  - bedre brukernes forståelse for bibliotekets metadata (K.A. Bøckman)

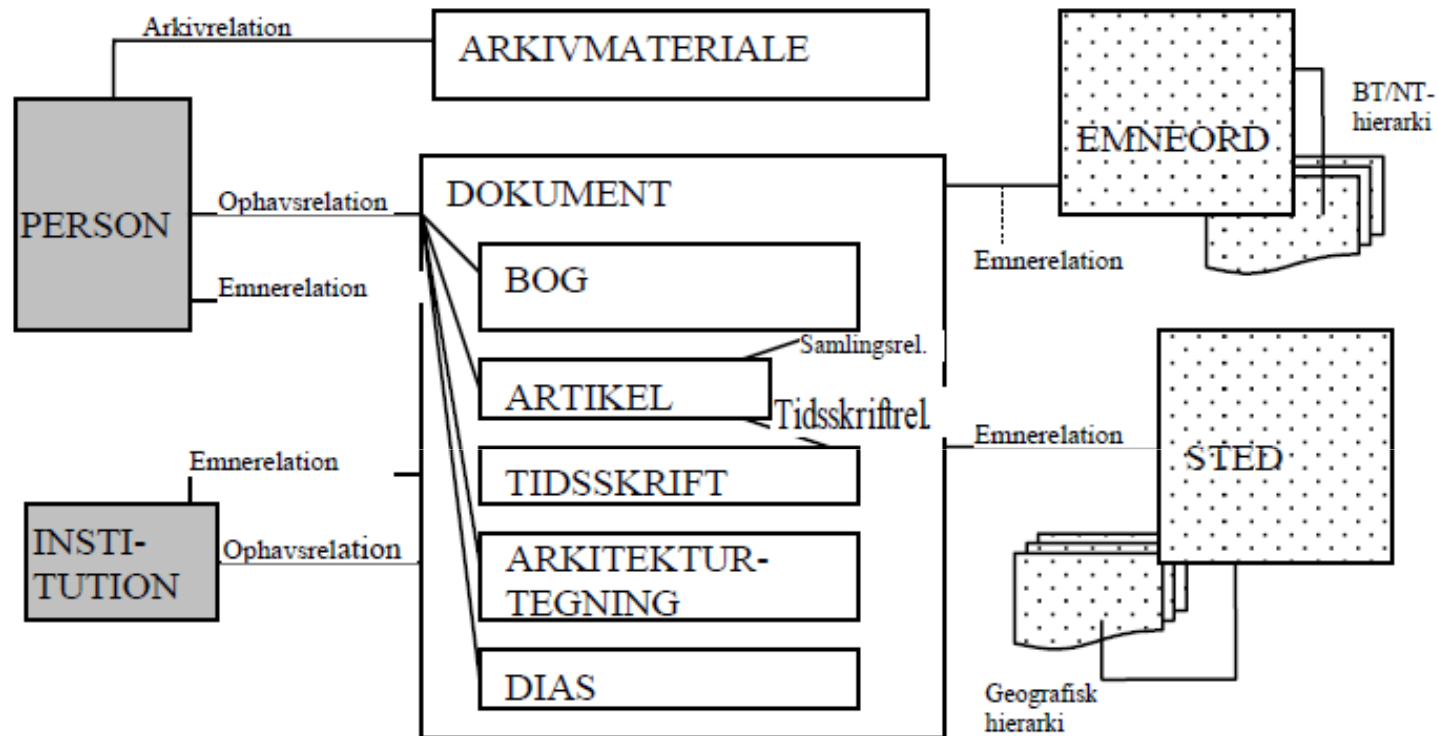
5 kataloger som skulle kobles

- MARC-katalogiserte samlinger:
  - Bibliotekets katalog
  - Kunstbibliografi
  - Lysbildesamling
  - Arkitekturtegninger og foto
  - Dokumentasjonsmateriale over dansk kunst

To ontologier = 2 emnekart

- Katalogontologi
  - Person/institusjon
  - Dokument
  - Emneord/sted
- Emneordsontologi
  - Hierarkisk emneordsliste

Modellen

Fra: Bøckman, K.A. (2007). Browsing i bibliotekskataloger ved hjælp af Topic Maps. *Dansk Biblioteksforskning*, 3 (2), 33-44

Emneside

inneholder

- UDK-kode
- hierarkisk over- og underordnede termer
- sideordnede termer
- lenker til dokumenter som emnet omhandler

Dokumentmetadataside

- Bibliografiske opplysninger
- Emner dokumentet behandler

Profilsider

- Utnytte samforekomster av emner ved hjelp av søkespråket tolog
- Opphavsprofiler
  - Hvilke emner en person har skrevet om
- Emneprofiler
  - Hvilke emner som forekommer sammen i dokumentasjonen

Resultater av evaluering

- Emneordenenes systematikk blir visualisert
- Fungerer godt for å kontekstualisere emner i katalogen
- Tar høyde for humanistiske fags særegne indekseringspraksis

→ Godt verktøy for å introdusere noviser til faget

New Zealand Electronic Text Centre

- Digitaliseringsenhet ved universitetsbiblioteket ved Victoria universitet, NZ
- Tilbyr "open access to significant New Zealand and Pacific Island texts and materials"
- Digitale tekster, innskannede såvel som digitalt fødte

Utgangspunktet

- TEI-merkede dokumenter
- som er transformert til emnekart, som igjen er
- konvertert til HTML

La oss ta en titt

- New Zealand Electronic Text Centre

Hva med innledningsspørsmålet?

- ” Emnekart og kunnskapsorganisering – ny flaske for gammel vin?”
- Emnekart kan utvilsomt benyttes som beholder for tesauri o.l
  - Breder formål som kan inspirere utvikling av bedre biblioteksystemer